

وصیت‌نامه اعتضاد السلطنه

بهمین بیانی

علی قلی میرزا اعتضاد السلطنه در روز یکشنبه ۲۳ ربیع الاول ۱۲۲۸ هجری قمری متولد گردید و پس از ۶۳ سال عمر در شب عاشورا ۱۲۹۸ جهان فانی را وداع نموده و خبر این واقعه را یحیی خان معتمد الملک به وسیله نامه ذیل به اطلاع ناصرالدین شاه رسانید.

قربان خاکپای اقدس همایونت شوم اعتضاد السلطنه دیشب هفت ساعت از شب گذشته تصدیق خاکپای همایون ارواحنا فداه گردیده است. محض استحضار خاطر مرحمت مظاهر همایونی روح العالمین فدا جسارت به عرض عریضه نمود هر قسم امر و مقرر می‌شود از آن قرار اطاعت گردد امر امر همایون است شاه در حاشیه نامه نوشته است.

صبح دوشنبه روز عاشورا که تازه از خواب برخاسته بودم این عریضه را آقا بشارت آورد گفت یحیی خان داده است باز کردم نوشته است. مدتی شاهزاده ناخوش بود سینه‌اش تنگی و گرفته بود بسیار حیف شد ۱۲۹۸ هجری اودئیل.

و همچنین در دفتر خاطرات ماه محرم ۱۲۹۸ هجری خود نوشته است «اعتضاد السلطنه که مدتی ناخوش بود صدایش هم گرفته بود بستری شد شب عاشورا فوت شد»

مزارش در آستانه مقدسه حضرت عبدالعظیم در انتهای ضلع جنوب شرقی صحن مطهر اکنون بواسطه توسعه صحن تخریب شده در سنگ مزار او چنین‌حک ده است
هو الملک الوهاب العزیز

خدای داد سراسر خصال نیکو را
که سلطنت بگزید آن خجسته بازو ر

به اعتضاد ملک زاده وزیر علوم
سلیل فتح علی شه علی قلی فخری

فلک به شام و سحر باد و کفه زر و سیم
بدو نیافته هم سنگ و هم ترازو را
چو نسر طایر* بر اوج بود به جنگ
اجل گرفت و آن سان که باز تیهو را
به شام قتل حسینی ز نادرات حسن
سنین عمر سرآورد روزگار او را
نوشت خامه رضوان برای تاریخ
جهان دوباره بنا کرد روز عاشورا
تاریخ ارتحال مرحمت مآب الواصل الی غفران الله الملک الوهاب اعتضادالسلطنه علی علی قلی میرزا
طاب ثراه در دهم شهر محرم الحرام هزار و دویست و نود و هشت هجری قمری
وصیت‌نامه شاهزاده که بر وی کاغذ سفید ایرانی به طول ۸۴ سانتیمتر و عرض ۱۶.۵ سانتیمتر در قریه
خرزان در بین راه رشت در هنگام سفر به اروپا با ناصر الدین شاه توسط منشی‌باشی او تقریر و با مهر بیضی
کوچک شاهزاده به عبارت اعتضادالسلطنه ۱۲۷۵ تاید شده است

صورت اصل وصیت‌نامه

۱- طومار رخوت و غیره که سرکار نواب والا در پایش مرقوم و مختوم فرموده‌اند حق طلق والده مکرمه
نواب محمد حسن میرزا.
۲- به اقرار نواب اشرف والا به هیچ وجه جواهر الات و طلا الات و نقره الات چه در خانه و چه در جای
دیگر نیست مگر یک قبضه شمشیر و یک زوج شمسه بدون اویز که در گرو است به مبلغ پانصد تومان که
این مبلغ حواله بر جرد شده.
اگر تنخواه از بروجرد رسید از رهن بیرون باید آورد والا باید فروخته شود و عوض پانصد تومان داده شود
(الا قلیلی نقره و طلا از قبیل سرقلیان که همه جهت سیصد چهارصد توان نمی‌شود)
۳- بعضی چینی الات و ساعتها و چهلچراغها در دیوان خانه هست و نزد غلامرضا بیک از قرار سیاهه
در اطاقهاست و سیاهه تفضیل نذد میرزا آقا ضبط است با فرش‌های اطاقها و سایر اسبابها را غلامرضا بیک
به اندرون فرستاده و سیاهه به مهر سرکار والا در دست دارد. (تمام اسباب تحویل اندرون شد. میرزا اسدالله
خان و سایر میرزاها اطلاع دارند)
۴- سه هزار تومان از بابت قرض سلیمان خان برادر نظام الدوله حواله بروجرد شده بعد از رسیدن تنخواه
باید به وکیل مشارالیه داده شود. اسبابهایی در گرو ایشان است از بیع شرطی در آورد گل کمرها را موافق
صرفه عادله فروخته بقیه طلب ایشان که از تمسک مذکور است داده شود. (نشان امیرتومانی نیز در گرو
است آن هم فروخته شود)
۵- یک دانگ و نیم از بازارچه زاویه مقدسه و لندرونی باغ زاویه مقدسه با باغچه جنب اندرون و دو سه
باب دکان دیگر مال والده محمدحسن میرزا است لکن نزد مرحوم متولی باشی در گرو است به یک هزار
تومان که برای سرکار والا قرض کرده شد باید یک هزار تومان را سرکار والا مرحمت فرمایند که از بیع
شرطی بیرون بیاید.

۶- یک دانگ و نیم از بازارچه زاویه مقدسه اگرچه به اسموقف مذکور می‌شود لیکن به هیچ وجه صیغه وقف خوانده نشده است مختص سرکار والاست اگر کسی طالب بشود فروخته عوض قرض متولی باشی باید داده شود.

۷- قومه^۱ و ماماران^۲ نزد آقا محمدحسین تاجر در بیع شرط است به موعده سه سال. اگر واده نواب محمدحسن میرزا تنخواهی به جهت ایشان ممکن شد ماذون است تنخواه آقا محمدحسین را بدهند املاک مزبور را به ملکیت قباله کرده به ایشان داده شود. مشروطه بر این که یک هزار تومان که دستی از من طلب دارند دیگر مطالبه ننمایند. این یکهزار تومان با سه هزار و هفتصد تومان که جمعاً چهار هزار و هفتصد تومان می‌شود. قومه و مامازان را به این مبلغ قباله کرده به ایشان داده شود. دیگر کسی را به ایشان حرفی نخواهد بود. دستک هزار تومان را والده نواب محمدحسن میرزا رد نماید و همچنین خیابان جدید خانی آباد از درب دروازه شهر ناصره معروف به دروازه خانی آباد و غار داخل میابعه نظام‌الدوله و داخل یک دانگ متعلقه به تاج ماه خانم^۳ هیچ یک نیست. ملک طلق خود من است.

۸- خانی آباد نزد مرحوم نظام الدوله به مبلغ هشت هزار و کسرس بیع شرط است. اگر در رأس موعده تنخواه ممکن شد و داده شد از بیع شرطی بیرون بیاورند. اگر ممکن نشد خانه را فروخته عوض خانی آباد داده شود. اگر مشتری خانه واگذار به مرحومه مغفوره والده تاج ماه خانم متعلقه نواب والا عز الدوله شده بر سبیل ارث حال مال تاج ماه خانم است باید به او برسد و یخچال و زمین یخچال ملک طلق والده مکرمه آقای محمدحسن میرزا است دخیلی به بیع شرطی ندارد. یک دانگ خانی آباد متعلقه والده تاج ماه خانم داخل بیع شرطی مرحوم نظام الدوله نیست زیرا که این مبلغ در سنه ۱۲۹۰ واقع شده و آن انتقال سابق شده (قباله والده تاج ماه خانم باید ملاحظه شود و از آن قرار رفتار کنند)

۹- قنات جدید که از میرزا عیسی وزیر به دو هزار تومان ابتیاع که قباله‌اش به مهر آقایان عظام آقا میرزا صالح و حاجی ملا هادی ملک طلق سرکار والاست دخیلی به احدی ندارد و داخل بدیع شرط نظام الدوله و یک دانگ متعلقه به تاج ماه خانم هیچ یک نیست ملک خود من است.

۱۰- یک باب خانه بیرونی و اندرونی و نارنجستان و طویله و بهار بند^۴ مختص نواب اشرف والا در جانی گرو نیست. خانه‌ای که در جنب طویله می‌باشد نواب والا به آقای طغرل تکین میرزا و قزل ارسلان میرزا^۵ بخشیده‌اند حق طلق این دو برادر است.

۱۱- باغ زاویه مقدسه با طویله و بازارچه مشهور به بازار حاج علی مختص سرکار. الا استنزد سلیمان

۱. قومه = است قریه است بین کرج و هشتگرد

۲. مامازان = قریه‌ایست در گرمسار

۳. تاج ماه خانم = دختر اعتضادالسلطنه همسر عزالدوله

۴. بهار بند = جای بستن چهارپایان در فصل بهار و تابستان = پادوک

۵. طغرل تکین میرزا و قزل ارسلان میرزا فرزندان سنجر میرزا پسر ارشد شاهزاده

خان^۱ به پنجهزار تومان با پنج عدد گل کمر الماس و نشان امیرتومانی در گرو می‌باشد. میرزا اسدالله خان وکیل است این گل کمرها را بفروشد عوض قرض سلیمان خان بدهد از قرار تومانی سه شاهی منافع تنخواه مزبور است. هر قدری که از پنجهزار تومان کم و کسر کرده از بابت سه هزار تومان حواله بروجری باید داده شود که قطع شود.

۱۲- در باب خانه مشهدی حسن کوره پز. میرزا اسدالله خان وکیل است تا مدت یک ماه از غره شهر ربیع‌الاول الی سلخ مهلت بدهد. بعد از آن در سر وعده اگر مشهدی حسن سیصد تومانی بدهد که باید بدهد داد خانه خود را ببرد و اگر نتوانست از عهده سیصد تومان براید میرزا اسدالله خان دویست تومان بدهد و خانه را جهت اینجانب قباله نماید.

۱۳- اشخاص که ادعای طلب می‌نمایند با اطلاع میرزا اسدالله خان و میرزا سیدباقر رسیدگی شود به قانون حساب و شرع داده شود.

۱۴- وصی مطلق من نواب اشرف والا شاهزاده معتمدالدوله ۶ است و ناظر کلیه امورات والده مکرمه محمدحسن میرزا و میرزا اسدالله خان می‌باشد. و حضانت آقای محمدحسن میرزا و خانم شاهزاده با خود والده محمدحسن میرزا است. و مشارالیهها و صیدر عملا ولادهم هست و در صورتیکه نواب مستطاب والا معتمد الدوله قبول و صایت به هیچ وجه نفرمایند وصی در کلیه عمل والده محمد حسن میرزا است و ناظر مقرب الخاقان میرزا اسدالله خان.

۱۵- قباله جات املاک و غیره با فرامین سلاطین سلف و فرامین مهر آئین شاهنشاه جم جاه خلدالله ملکه در جعبه جداگانه است در اندرون و سایر اسناد دیوانی در جزوه کش^۲ سبز در کتابخانه است.

۱۶- ثبت کتاب و اسباب متعلقه به کتابخانه را باید بعد از تحویل مرتضی خان در حضور میرزا اسدالله خان و رئیس‌الکتاب و میرزا سیدباقر آن وقت رئیس‌الکتاب کتابچه بنویسید به مهر آقای محمدحسن میرزا و میرزا اسدالله خان و میرزا سیدباقر و خوش برساند و سه صورت برداشته شود یکی در کتابخانه نزد رئیس‌الکتاب و یکی در نزد میرزا اسدالله خان و دیگری به اندرون داده شود.

۱۷- رحمن آباد^۳ واقع در شمیران را اگر اولیای دولت قاهره یا دیگران موافق قیمت خریدار شوند میرزا

۱. سلیمان خان = برادر نظام الدوله معیرالممالک

۲. جزوه کش = در اصطلاح امروز کلاسور

۳. مرحوم شاهزاده علی قلی میرزا اعتضادالسلطنه در کتاب فتنه باب خود شرح گرفتاری ملا شیخ علی و مورد سوء ظن بودن خود را به طور مشروح بیان کرده است. امیرکبیر همواره مراقب اعمال مهدعلیا و نزدیکان او بوده است به همین دلیل به پیشکار او علی قلی میرزا و عمادالدوله که هر دو از نزدیکان و مورد اعتماد مهدعلیا بوده و برای پیشگیری از اقدامات مخالفین کوشش می‌کرد و در زیر قسم نامه مرحوم امامقلی میرزا عمادالدوله که از اسناد بسیار جالب از مجموعه اسناد شاهزاده اعتضادالسلطنه در نزد این جانب است براس استفاده اهل تحقیق ارائه می‌گردد.

اصل سند روی کاغذ سبز فرنگی بطول ۲۱ و عرض ۱۳ سانتیمتر به خط خود مرحوم امام قلی میرزا عمادالدوله پسر محمدعلی دولت‌شاه و مهر بیضی کوچک امام قلی بن محمدعلی ۱۲۶۶ در روی ورقه دیده می‌شود.

والله و بالله و به حق این کلام مجید و به حق کسی که این کلام را با او نازل شده است و روح مطهر پیغمبر آخرالزمان

اسدالله خان موافق صرفه باید بفروشد والا به حالت حالیه سپرده به محمد ابراهیم سرهنگ باشد.
۱۸ - هرگاه نواب والا به سفر مکه معظمه مشرف شدند و در مراجعت به عتبات عالیات مشرف شدند
والده مکرمه آقای محمدحسن میرزا مختار است از کتاب و اثاث البیت و چینی آلات و غیره باطلاع میرزا
اسدالله خان و میرزا سید باقر بفروشد و تارک سفر عتبات عرش درجات را دیده روانه کر بلا شوند.
به خط خود اعتضاد السلطنه در ذیل وصیت نامه «لیل سه‌شنبه ۷ ربیع الاول در خزران تحریر شد. این
طومار شخصی است یعنی تعرضات به خط خود من و منشی باشی دارد درست و صحیح است. ۱۲۹۰ محل
مهر اعتضادالسلطنه ۱۲۷۵
۷ رحمن آباد = باغ و قلعه در طرف چپ جاده نیاوران به دارآباد و در شمال کاشانک

پی‌نوشت:

* عربی کرکس پرنده از صور فلکی ۱۶ سال نوری از زمین فاصله‌دار.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پایان علوم انسانی

و به ولایت علی بن ابی طالب به عصمت فاطمه زهرا و به خون ناحق ریخته شده سیدالشهدا و از حول و قوه خدا
خارج باشم و داخل حول و قوه شیطان باشم و همین قران مجید مرا از جان و مال و اولاد بی‌نصیب کند که اگر این
بنده از نواب شاهرزاده علی قلی میرزا باحدی از متتسبین و متعلقین سرکار مهدعلیا روایتی و حکایتی که مشعر بر
خلاف و مخالفت با سرکار امیر دام ظلله باشد و به خود امیر یا احدی از متعلق سرکار امیر گفته باشد و اگر بنده در
خدمت سرکار امیر دام ظلله با آقای میرهاشم یا صاحب دیوان یا احدی از متعلقین چنین حرفی زده باشد. همین قران
مجید خصم جان و مال و اولاد من باشد و به لعنت خدا و رسول در دنیا و آخرت گرفتار شوم و از نواب شاهرزاده
هرگز از زیان من بیرون نیامده و هرکس چنین تهمت و افترا را زده باشد و مرتکب این طور فساد کلی شده باشد
من خود شهادت مدهم که حرام زاده است و از پدر و مادر خود بی‌اطلاع است. اگر در این مراتب مسطوره کاذب
باشم همین زودی قران خصم او شود و از عمر و مال بهره نبیند. امام قلی محمدعلی ۱۲۶۶.

پیام بهارستان / ۲۰، س ۴، ش ۱۴ / زمستان ۱۳۹۰